

HAYRİYE BİRDAL

Feyzi Ersoy

*Vefatının 100. yıl dönümünde
Ömer Seyfettin'e rahmet ve hürmetle...*

- Velinimetim Halide Düzenici ile tanıştıktan sonra hayatımın nasıl değiştiğini az sonra anlatacağım. Ancak evvela, hayatımın daha önceki safhalarından size biraz söz edeyim. Ben, Hayriye Birdal. Otuz sekiz yaşındayım ve yazarım. Yazarlık yapsam da kendim hiçbir zaman çok kitap okuyan biri olmadım. Aksine, okumaktan nefret ettiğim bile söylenebilir. Ancak dil mevzularına öteden beri hep merakım olmuştur. Okumaya meraklı olmasam da her konuda yorum yapabilme ve yazma işlerinde kendimi hep yeterli görmüşümdür. Hatta büyük dil ustası Dilbaz Şendil'i anlattığım *Profesör Dilbaz Şendil, Hayatı ve Eserleri* adlı eserim, ülkede bugün en çok satan kitaplar arasındadır.

Halide Düzenici ile tanışmadan evvel eş dost toplantılarında dil üzerine sohbetler etmek, sanal ortamda dil tartışmalarına katılmak, ülkenin geçtiğimiz haftalarda kapatılan en büyük dil müessesesine ardı arkası kesilmeyen sorular sormak ve bu müesseseyi eleştirmek benim en büyük zevklerim arasında gelirdi. Halide Düzenici ile bir sohbet ortamında tanıştım. Eli yüzü düzgün, iyi birine benziyordu. Giyiminden kuşamından ve konuşma tarzından, çok zengin biri olduğu belliydi. O günkü sohbetim çok hoşuna gitmiş olacak ki benimle özel olarak görüşmek istediğini söyledi ve telefon numarasını verdi. Ayrılırken de "Mutlaka ara." dedi. Ertesi akşam kendisini aradım. Sesi oldukça neşeli geliyordu. Aramış olmama sevinmişti. Yüz yüze de görüşmek istedi. Hâl

böyle olunca iki gün sonrasına randevulaştık. Büyük meydandaki kafele-
rin birinde buluşmak üzere anlaşılıp telefonu kapattık.

Randevu günü gelince sözleştiğimiz yere yarım saat erken gidip beklemek
istedim. Ancak, Halide Düzensi, benden de erken gelmiş, kahvesini yu-
dumluyordu. Beni görünce ayağı kalktı. Selamlaşma faslı bitince oturup
sohbele başladık. Sesinde insanı büyüleyen billur bir ton vardı. Şiir gibi
konuşuyordu. Garson, siparişlerimizi bırakıp giderken o, konuşmasına
şöyle devam etti:

“Siz tam aradığım kişisiniz Hayriye Hanım!” dedi.

Ben bir şey anlamamıştım, şaşkın bir şekilde ona bakıyordum. Yalnızca,
“Hangi konuda?” diyebildim.

“Bir enstitü kurmak istiyorum.” dedi. “Büyük bir enstitü: Dilleri Ayarlama
Enstitüsü. Önce ülkemizde, ardından da bütün Avrupa’da dilleri tek bir
merkezden idare edeceğiz. Sonra da bütün dünyada bunu yapacağız. Bu
konuda bütün servetim ile sizin arkanızda olacağım.”

Afallamıştım. Şaşkınlığım artmış bir şekilde sordum:

“Kuzum, nasıl bir enstitüden bahsediyorsunuz Allah aşkına?”

Halide Düzensi gülüyordu.

“Dedim ya, Dilleri Ayarlama Enstitüsü. Sokakta konuşulan, kitaplarda ya-
zılan, televizyonlarda her gün karşımıza çıkan dili biz belirleyeceğiz. Ku-
rallarını biz koyacağız. Her şey bizim istediğimiz gibi olacak. Bak, herkesin
aklında bin türlü soru var. Bunların cevabını biz bulacağız. Şimdiye kadar
yazılmış gramerleri, sözlükleri ve imlaya dair bütün kitapları yok edeceğiz.
Enstitümüzde bunların hepsinin yerine yenisini getirecek çalışmalar ya-
pacağız. Enstitüyü ise siz idare edeceksiniz.”

“Ben mi?” diyebildim sadece. Hâlâ şaşkındım. Halide Düzensi ise soğukkan-
lılıkla kahvesini yudumluyor, her şeye olmuş bitmiş gözüyle bakıyordu.

“Elbette siz!” diye devam etti. “Bu memlekette konuştuğumuz şu lisanı siz-
den iyi kim biliyor canım! Gramer desen gramer, söz dağarcığı desen ona
keza. Yazım kurallarını saymıyorum bile!”

Yıllardır aradığım, beklediğim fırsat ayağıma gelmişti. Masa başında üç
beş yazı ile dili kurtarmaktan ya da arkadaş ortamlarında dil nutukları
atmaktan kurtulacaktım artık. Memlekette dil, benden ve ekibimden so-
rulacaktı!

Halide Düzenci, söylediklerini eksiksiz yaptı. Üç aya kalmadı enstitümünün açılışı için bütün yazışmalar tamamlandı. Gerekli işlemler bitti ve enstitü kuruldu. Enstitünün müdürü, daha doğrusu müdiresi, Halide Düzenci'nin istediği gibi ben oldum. On beş kişilik bir ekip de emrimdeydi. Halide Düzenci, üç katlı bir apartmanı bütün daireleriyle birlikte bizler için kiraladı. İlk dokuz ayı böyle geçirdik. Evrak işlerinden başka bir şey yapmıyoruz zannediyordum ki meğer öyle değilmiş. Bütün basın yayın ve sosyal medya bizden bahseder oldu. Benimle röportaj yapmak isteyenler sıraya girdi. Memlekette çoktan tek otorite hâline gelmiştik bile. Bizsiz fiil bile çekemiyordu insanlar. Noktalar, virgüller emrimizdeydi; nereye istersek oraya konuyorlardı. Sarf da bizdik, nahiv de artık.

Çok geçmedi ki Halide Düzenci'den yeni binamızın bitmiş olduğu haberini aldık. Şehrin en güzel yerlerinden birine Halide Düzenci, kısa sürede mükemmel bir bina yaptırmıştı. Binamız dışarıdan bakınca kocaman bir ağız ve dil şeklindeydi. İçine girenleri ise şaşkınlık içinde bırakan akıllı bir bina idi bu. Etrafta ses organlarını simgeleyen pek çok unsur duruyordu. Dış şeklinde evrak dolapları, nefes borusu şeklinde koridorlar, akciğerler şeklinde odalar ve daha neler neler...

Ekibimiz gün geçtikçe çoğaldı. Bu büyük binada yaklaşık bin kişi çalışmaya başladı. Yüz kişilik sokak, yüz elli kişilik soru-cevap, iki yüz kişilik sözlük ve imla, elli kişilik de gramer ekibimiz vardı. Diğerleri ise enstitüdeki başka işlere koşturuyordu.

Sokak ekibimiz; şikâyetleri dinliyor, buradan hareketle her gün sokaklara iniyor, dilimizde yazılmamış olan tabelalara cezalar kesiyordu. Sadece dilimizde yazılmamış olanlar değil, bizim istediğimiz gibi olmayan her tabela cezayı yiyordu. Ekibimiz ayrıca güzel konuşmayanların dillerine acı biber sürüyordu. Enstitümüzde Urfa ve Antep'ten gelen acı biberlerin saklandığı depolarımız da mevcuttu. Yirmi şoför, belirli aralıklarla kamyonlarla enstitümüze bu acı biberleri taşıyor; depolar sürekli dolup dolup boşalıyordu. Tabelalara kestiğimiz cezalar ise enstitümüzü kısa sürede mali açıdan daha da rahatlattı.

Sokaktan kazandığımız paraları Avrupalı dilcilere vermeye ve bunun karşılığında onların sözlüklerine Türkçe kökenli kelimeleri sokmaya başladık. Bunda da epeyi muvaffak olduk. *Ben, sen, o* gibi zamirleri; *el, göz, ayak* gibi organ isimlerini; 1'den 10'a kadar olan sayılarımızı ve *gel-, git-, bil-, ye-* gibi bazı temel fiillerimizi, ecnebilerin en meşhur sözlüklerine sokmayı başardık.

Enstitümüzde bir de soru-cevap ekibimiz vardı. Yüz elli kişilik bu ekibe her gün yaklaşık bin soru geliyordu. Her görevlimiz, günde yaklaşık altı yedi soru cevaplıyordu. Cevaplarımızdan herkes çok memnundu. Yapılan anketlerde enstitünün bu ekibi en yüksek puanları aldığı için Halide Düzeni, personelimize soru başına beş yüzer lira ikramiye vermeye başladı. Bu olaydan sonra ekibimiz işine daha da sıkı sarıldı. Enstitümüzün bu en renkli kısmına gerçekten ilginç sorular geliyordu. Bunlardan bazıları şöyleydi:

Merhaba ben Osman, eşimin adı Elmas. Çocuğumuza adlarımızın ilk hecelerinin birleşmiş şekli olan Osel adını vermek istiyoruz. Acaba bu kelime dilimizde var mıdır? Varsa anlamı nedir?

Sözlüğümüzde ikinci harfi s, üçüncü harfi t olan kaç kelime vardır?

Nişanlımla tartıştık. 'ahmetde geldi.' cümlesindeki de eki ayrımı yazılıyor, yoksa bitişikmi? Düşünü erteledik. Sizden cevap bekliyoruz.

Ağaçkakan isminin ağaçlara zarar vermeyi özendirdiği için değiştirilmesini istiyorum. Lütfen gereğini yapınız."

+cı eki, hep yapım eki miydi? Acaba yapım eki oluşu hangi gün, ay ve yılda başladı?

Çocuğumun harçlığını biraz kesmek istiyorum. Kesmeyi burada kullanmam doğru olur mu?

Kırmızı renge çok sinir oluyorum. Kırmızı rengi görünce boğa gibi hiddetleniyorum. Bu ismin sözlükten çıkarılmasını istiyorum.

Aşağıdaki sorudaki beş şıktan beşincisinin doğru olduğunu söylüyorlar. Hani bir roman var ya, 'Beş Katlı AVM'nin Altıncı Katı' diye! Ben de burada cevabın altıncı şık olduğunu düşünüyorum. Ne dersiniz.

Yeni bir atasözü uydurdum: 'Parayı verip gitme, üstünü bekle!' Bu sözün sözlüğe alınmasını istiyorum.

Çok bencil biri olduğumu söylüyorlar ama ben öyle olmadığını iyi biliyorum. İyelik eklerinden sadece birinci şahıs ekini seviyor olmam suç mudur? Ben diğer şahıslarda kullanılanların ek bile sayılmaması gerektiği inancındayım. Bunların gramerlerden çıkarılması gerektiğini düşünüyorum; bu konuda gereğinin yapılmasını istiyorum.

Hayvanlara 'hayvan' denmesi canımı çok sıkıyor. Sözlükten kelimenin anlamının çıkarılmasını ya da değiştirilmesini istiyorum.

Sözlüğünüz eksikten geçilmiyor. En basit kelimeler bile sözlüğünüzde yok! Mesele 'Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerdeki araç' anlamına gelen kelimeyi kelem diye arıyorum, bulamıyorum. Bu kelime bile sözlükte olmayacak da hangisi olacak canım!

Bütün bu sorulara en ilmî cevapları en hızlı biçimde veriyorduk. Bazen "Aaa, soruyu yazdım, gönder tuşuna basmadan sizin cevabınız geldi." şeklinde övgü dolu sözlerle de karşılaşıyorduk. Herkes hayatından memnundu.

Sözlük ve imla ekibimiz de başka bir heyecanla çalışıyordu. Vatandaşın "Çıkarın!" dediği kelimeyi sözlükten çıkarıyor, "Alın!" dediği kelimeyi sözlüğe alıyorduk. Geçenlerde Kâşgarlı'da bile geçen bir kelimeyi, küçük bir çocuk yerli yersiz kullandığı için, gelen istek üzerine sözlükten bir çırpıda çıkarıvermiştik. Birkaç cılız sestem "Ama bu bin yıldır kullanılıyor!" şeklinde itiraz gelse de aldırmamıştık. İstenildiği an sözlükten kelime çıkarmak ve sözlüğe kelime almak bizim işimizdi! Öyle ki üç ay önce sözlükten çıkardığımız bir kelimeyi gelen istek üzerine sözlüğe yeniden alabiliyorduk. Bu, enstitümüz için hiç problem değildi.

Gramer ekibimiz de herkesin istediği grameri yazmakla meşguldü. Halide Düzenici piyasadaki bütün gramerleri toplatmıştı çünkü gramerimiz artık yayımlanmak üzereydi. Meselelere tek bir yönden bakacak, tek bir cevap verecektik. Herkesin beklentisi buydu. Sıkıntının kökünü temelinden kurutacaktık. Bir daha kimsenin basit mi birleşik mi; fiilimsi mi değil mi; yapım eki mi çekim eki mi derdi kalmayacaktı. Böyle yaparak doktorların ve hastanelerin de işini kolaylaştıracaktık. Son zamanlarda bazı hastanelerde sırf bu meseleler yüzünden boş yatak bulunamaz olmuştu. Sadece başkentteki hastaneler "Ali düşünerek cevap verdi." cümlesinin yapısına karar veremediği için yatağa düşen hastalarla dolmuştu. Ancak bizim yerinde ve etkili cevaplarımız taburcu sayılarını hızla arttırmıştı. Halide Düzenici'nin planı tutar da grameri hemen çıkarırsak maşallah kimsenin bir derdi kalmayacaktı.

Günler böyle geçiyordu. Bir gün enstitüdeki odamda çalışırken masadaki telefonum çalmaya başladı. Kolumu uzatıp almak istedim, alamadım! Telefon uzun uzun çalıyor ama açmak istesem de açamıyordum. Durmak bilmeden çalıyordu. Bütün hamlelerime rağmen alıp açamadığım telefon, gittikçe artan ve kesilmeyen bir sesle çaldı, çaldı, çaldı...

Salondaki koltukta uyumakta olan Dilaver Eşsesli, çalan telefonun sesine irkilerek uyandı. Müthiş bir sırt ağrısı hissediyordu. Bütün gün çalışmaktan çok yorulmuş, çayını yudumlarırken de birkaç sayfa kitap okuyup yorgunluğunu gidermek istemişti. Ama anlaşılın, okurken uyuyup kalmıştı. Yerinden zar zor doğrulup küçük sehpanın üzerinde duran telefonuna uzandı. Bir yandan kendine gelmeye çalışıyor, diğer yandan da birkaç dakika evvel gördüğü garip rüyayı düşünüyordu. Kendisiyle durmadan konuşan tuhaf bayanın mağrur sesi hâlâ kulaklarındaydı. Neydi adı, dur bakayım, hah bulmuştu: Hayriye Birdal! “Çok ilginç.” diye düşündü telefonundaki cevapsız aramaya bakarken. Arayanın yirmi dört saat musallat olan gereksiz numaralardan biri olduğunu gördü, canı sıkıldı. Duvardaki saate baktı, uyuklarken vakit epeyi geçmişti. Saat, on ikiye geliyordu. Yatağına gitmek istedi. Yavaşça doğruldu, uyurken elinden düşürdüğü kitabı yerden aldı. Kaldığı sayfayı bulup oraya ayrıca yerleştirerek kitabı sehpanın üzerine bıraktı. Kitabın kapağında *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* yazıyordu.